

Magdalena Kowalewska

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

TERYTORIALNE ZRÓŻNICOWANIE POZIOMU KAPITAŁU LUDZKIEGO NA OBSZARACH WIEJSKICH

TERRITORIAL DIFFERENTIATION OF THE LEVEL OF HUMAN CAPITAL IN RURAL AREAS

Słowa kluczowe: kapitał ludzki, obszary wiejskie

Key words: human capital, rural areas

Abstrakt. Celem badań było przedstawienie terytorialnego zróżnicowania poziomu kapitału ludzkiego na obszarach wiejskich w Polsce oraz znaczenia jego cech dla gospodarki regionu. Poziom kapitału ludzkiego został oceniony za pomocą syntetycznego wskaźnika, obliczonego na podstawie danych statystycznych z 2012 roku dla poszczególnych województw. Najwyższym poziomem kapitału ludzkiego na obszarach wiejskich charakteryzowały się województwa: śląskie, małopolskie, pomorskie, wielkopolskie i podkarpackie, zaś najniższym: podlaskie, warmińsko-mazurskie i zachodniopomorskie.

Wstęp

W gospodarce opartej na wiedzy wzrasta rola czynników niematerialnych w rozwoju przedsiębiorstw, regionów, a nawet całych gospodarek. Wśród tych czynników kluczowe znaczenie odgrywa kapitał ludzki. W rozważaniach ekonomicznych zazwyczaj rozpatrywany jest on w ujęciu wąskim lub szerokim. W ujęciu wąskim rozumiany jest jako wiedza, poziom wykształcenia oraz indywidualne kompetencje obywateli w osiągnięciu złożonych zadań i celów [Bontis 2004]. Natomiast w ujęciu szerokim obejmuje wszystkie cechy wpływające na produktywność jednostki [Wosiek 2012]. Niezależnie od przyjętego podejścia centralne miejsce koncepcji kapitału ludzkiego zajmuje człowiek i jego działania.

Polska na tle pozostałych krajów Unii Europejskiej (UE) jest obszarem o dużej liczbie ludności wiejskiej. Obszary wiejskie zajmują w Polsce obszar 291,2 tys. km², co stanowi ponad 90% ogółu powierzchni kraju. W latach 2005-2012 liczba mieszkańców wsi zwiększyła się o 238,5 tys. osób [Wrzochalska 2012]. Obszary te pełnią wiele funkcji, zarówno w produkcji rolniczej i nierolniczej, jak i w tworzeniu dóbr publicznych [Chechelski i in. 2012]. W związku z tym warto zbadać poziom kapitału ludzkiego na tych obszarach, doceniając jego istotną rolę w ich rozwoju.

Materiał i metodyka badań

Celem badań było przedstawienie terytorialnego zróżnicowania poziomu kapitału ludzkiego na obszarach wiejskich w Polsce oraz znaczenia jego cech dla gospodarki regionu. Na podstawie literatury przedmiotu przyjęto, że kapitał ludzki odnosi się do wykształcenia, aktywności zawodowej, kulturalnej i społecznej, a także przedsiębiorczości, mobilności oraz zdrowia. Do badań empirycznych wykorzystano dane pochodzące z Banku Danych Lokalnych GUS za 2012 rok. Poziom kapitału ludzkiego wyznaczono za pomocą syntetycznego wskaźnika, wyznaczonego za pomocą bezwzorcowej miary syntetycznej. Bezwzorcowca miara syntetyczna stanowi średnią arytmetyczną znormalizowanych cech. Normalizację stosujemy, aby można było porównywać zmienne. Celem tego zabiegu jest pozbawienie zmiennych mian oraz ujednoczenie rzędów wielkości wyników pomiaru [Łogwiniuk 2011]. Takie podejście pozawala na ocenę badanego zjawiska za pomocą jednej wartości, a także uporządkowanie badanych województw według tej wartości [Jaworska 2013]. Uwzględniając kryteria merytoryczne, statystyczne, a także dostępność danych

do badań przyjęto 15 zmiennych wskaźnikowych. Zmienne poddano weryfikacji statystycznej, po której pozostawiono te cechy, dla których współczynnik zmienności $V(x)$ był większy od 10 %. Ze względu na zbyt niski poziom współczynnika zmienności, z analizy taksonomicznej wyłączono 5 zmiennych, pozostawiając następujące wskaźniki cząstkowe:

- (x_1) – udział osób w wieku poprodukcyjnym w liczbie ludności ogółem,
- (x_2) – udział osób korzystających z bibliotek publicznych wśród 1000 mieszkańców,
- (x_3) – udział uczestników imprez w liczbie ludności,
- (x_4) – przyrost naturalny na 1000 ludności,
- (x_5) – udział członków klubów sportowych, zespołów artystycznych, klubów i szkół na 1000 mieszkańców,
- (x_6) – współczynnik skolaryzacji brutto w gimnazjach (%),
- (x_7) – liczba podmiotów zarejestrowanych w rejestrze REGON w przeliczeniu na 1000 mieszkańców,
- (x_8) – saldo migracji na 1000 mieszkańców,
- (x_9) – udział osób aktywnych zawodowo pracujących w grupie ludności w wieku powyżej 15 lat,
- (x_{10}) – udział aktywnych zawodowo w grupie ludności powyżej 15 lat.

Zmienną x_1 uznano za destymulantę, zaś pozostałe zmienne za stymulanty. W celu prowadzenia dalszych obliczeń destymulantę przekształcono w stymulantę, za pomocą wzoru:

$$x_{ij} = \frac{1}{x_{ij}}$$

Wybrane cechy znormalizowano za pomocą procesu unitaryzacji, wykorzystując następującą formułę:

$$x_{ij} = \frac{x_{ij} - \min_i x_{ij}}{\max_i x_{ij} - \min_i x_{ij}}$$

W celu wyznaczenia wskaźnika syntetycznego wykorzystano metodę bezwzorcową, polegającą na uśrednieniu znormalizowanych wartości cech prostych, według wzoru:

$$s_i = \frac{1}{p} \sum_{j=1}^p x_{ij}$$

Na podstawie wyznaczonych wskaźników syntetycznych badane województwa podzielono na trzy klasy: 1 – wysoki poziom kapitału ludzkiego, klasa 2 – średni poziom kapitału ludzkiego i klasa 3 – niski poziom kapitału ludzkiego. Przedziały klasowe zostały wyznaczone za pomocą wzorów:

- klasa 1 (wysoki poziom) $x_i = [\max_i x_i - h; \max_i x_i]$,
- klasa 2 (średni poziom) $x_i = [\max_i x_i - 2h; \max_i x_i - h]$,
- klasa 3 (niski poziom) $x_i = [\min_i x_i; \max_i x_i - 2h]$.

Teoretyczne aspekty kapitału ludzkiego i jego pomiar

Podstawy teorii kapitału ludzkiego związane są z pracami Mincera, Schultza, Dennisona i Beckera, opublikowanymi w latach 60. XX wieku [Mossakowska, Zawajska 2009]. Należy jednak zaznaczyć, że już wcześniejsi ekonomiści dostrzegali znaczenie czynnika ludzkiego. Petty, prekursor angielskiej ekonomii klasycznej przyjmował, że człowiek stanowi źródło kapitału i bogactwa. Podjął on próbę wyceny zasobu kapitału ludzkiego za pomocą skumulowanego wynagrodzenia pracy na poziomie gospodarki narodowej [Czajkowski 2012]. Smith w *Bogactwie narodów* wskazywał na umiejętności, jako determinantę poziomu dochodu. Uważał, że lepiej wykształceni ludzie potrafią lepiej wykorzystać dobra naturalne i płynące z tych dóbr korzyści. Say twierdził, że bogactwo narodów jest zdeterminowane głównie postępem wiedzy i oświaty. Mincer definiował kapitał ludzki jako sumę wiedzy zdobytej w wyniku edukacji formalnej oraz doświadczenia w wykonywanej pracy, w związku z tym proponował pomiar kapitału ludzkiego za pomocą okresu edukacji i wieku człowieka. Skupiał się bardziej na powiększaniu kapitału

ludzkiego poprzez inwestycje aniżeli na samym pojęciu [Roszkowska 2013]. Schultz analizował wpływ nakładów na naukę na wzrost wynagrodzeń, co okazało się być istotną determinantą. Becker analizował kapitał ludzki w wielu aspektach. Jego prace dowodzą, że ludzie z wykształceniem wyższym osiągają wyższe dochody, są zdrowsi, inteligentniejsi, mają lepiej rozwinięte umiejętności społeczne [Dudek, Chmieliński 2011]. Inwestycje w kapitał ludzki uznawał za alokację zasobów, która wpływa na przyszłe realne dochody. Do podstawowych rodzajów inwestycji zaliczał wydatki na: ochronę zdrowia, kształcenie w ramach systemu edukacji, przyuczenie do zawodu, uzyskanie informacji zawodowych, badania naukowe, a także migrację ludności w celu przystosowania się do nowych warunków zatrudnienia.

B. Kozuch i A. Kozuch [2008] definiują kapitał ludzki, jako: „zasób wiedzy i umiejętności zdobytych w procesie kształcenia i praktyki zawodowej, a także zdrowia i energii witalnej”. Ponadto stanowi on zasób, który jest źródłem przyszłych zarobków i usług o określonej wartości. Węziak-Białowska [2010] uważa, że kapitał ludzki ma charakter nieobserwowalny i jest pojęciem złożonym, mimo to może być mierzony za pomocą odpowiednich zmiennych wskaźnikowych.

Znaczenie wiedzy, umiejętności i zdolności ludzi w tworzeniu osobistego, społecznego i ekonomicznego dobrostanu dostrzegły międzynarodowe organizacje, m.in. OECD [*The Well-being of Nations...* 2001]. Jak zauważają Mossakowska i Zawojska [2009], kapitał ludzki można rozpatrywać w ujęciu szerokim i wąskim. W szerokim ujęciu oznacza on „potencjał wiedzy, talentu, umiejętności, wykształcenia, inteligencji, zdrowia, energii, przedsiębiorczości zawarty w każdym człowieku, wpływający bezpośrednio lub pośrednio na jego zachowanie i pracę, kreatywne myślenie i działanie oraz zdolności adaptacyjne. W wąskim zakresie odnosi się on do poziomu wykształcenia jednostek lub zbiorowości.”

Współcześnie problematyka kapitału ludzkiego nadal jest przedmiotem zainteresowań badaczy z różnych dyscyplin naukowych. Koncepcja ta jest szeroko wykorzystywana w kontekście teorii wzrostu gospodarczego, w endogenicznych teoriach wzrostu Lucasa lubw neoklasycznym modelu wzrostu Makiwa-Romera-Weila [Roszkowska 2013]. Prowadzone są również szerokie dyskusje o kierunku i siłą zależności pomiędzy kapitałem ludzkim a wzrostem gospodarczym. Badacze nadal nie są zgodni, co do tego, czy to kapitał ludzki wpływa na wzrost gospodarczy, czy też wzrost gospodarczy determinuje rozwój kapitału ludzkiego [Spagat 2006]. Kapitał ludzki uznawany jest również za jeden z kluczowych składników kapitału intelektualnego, zarówno w ujęciu mikroekonomicznym, jak i makroekonomicznym [Lin, Edvinsson 2011]. Niekiedy bywa z nim błędnie utożsamiany.

Terytorialne zróżnicowanie kapitału ludzkiego na obszarach wiejskich w Polsce

W celu przedstawienia zróżnicowania terytorialnego kapitału ludzkiego na obszarach wiejskich zebrano niezbędne dane cząstkowe, potrzebne do konstrukcji wskaźników cząstkowych. Znormalizowane wartości wskaźników cząstkowych zostały przedstawione w tabeli 1. Największy odsetek osób w wieku produkcyjnym w 2012 roku znajdował się na obszarach wiejskich województw: podlaskiego, lubelskiego i łódzkiego. Pod względem udziału osób korzystających z bibliotek publicznych, wśród 1000 mieszkańców, najlepiej prezentowały się województwa: śląskie, lubelskie i podkarpackie. Cząstkowy wskaźnik udziału uczestników imprez w liczbie ludności ogółem przybrał najwyższe wartości w województwach: podkarpackim, śląskim i lubelskim. Najwyższym wskaźnikiem przyrostu naturalnego na 1000 mieszkańców charakteryzowały się województwa: pomorskie, wielkopolskie i małopolskie, natomiast największym odsetkiem osób, będących członkami klubów sportowych i zespołów artystycznych – obszary wiejskie województw podkarpackiego, małopolskiego i śląskiego. Największy współczynnik solaryzacji odnotowano w województwach: śląskim, małopolskim, mazowieckim i lubelskim. Cząstkowy indeks przedsiębiorczości (x_1) przybrał najwyższe wartości kolejno w województwach: zachodniopomorskim, pomorskim i dolnośląskim. Województwo śląskie było również liderem pod względem wskaźnika salda migracji na 1000 mieszkańców, zaś obszary wiejskie województwa łódzkiego odznaczały się najwyższym udziałem osób pracujących i aktywnych zawodowo w wieku powyżej 15 lat.

Tabela 1. Wartości wskaźników cząstkowych uwzględnionych do wyznaczenia syntetycznego wskaźnika kapitału ludzkiego na obszarach wiejskich według województw w 2012 roku

Table 1. The values of the partial indicators included to determine the synthetic indicator of human capital in rural areas by province in 2012

Województwo/ Province	Wskaźniki cząstkowe/Partial indicators									
	x_1	x_2	x_3	x_4	x_5	x_6	x_7	x_8	x_9	x_{10}
Dolnośląskie	0,35	0,59	0,40	0,39	0,54	0,13	0,88	0,93	0,40	0,42
Kujawsko-pomorskie	0,32	0,30	0,39	0,62	0,61	0,66	0,42	0,22	0,57	0,61
Lubelskie	0,81	0,88	0,90	0,17	0,51	0,88	0,00	0,33	0,79	0,77
Lubuskie	0,28	0,38	0,00	0,55	0,20	0,04	0,86	0,51	0,35	0,29
Łódzkie	0,79	0,43	0,31	0,12	0,46	0,78	0,22	0,65	1,00	1,00
Małopolskie	0,40	0,59	0,81	0,68	0,91	0,92	0,53	0,97	0,47	0,46
Mazowieckie	0,56	0,29	0,10	0,39	0,20	0,89	0,54	0,96	0,71	0,71
Opolskie	0,64	0,32	0,45	0,24	0,80	0,07	0,10	0,94	0,17	0,13
Podkarpackie	0,53	0,61	1,00	0,51	1,00	0,84	0,05	0,48	0,44	0,50
Podlaskie	1,00	0,00	0,76	0,00	0,23	0,36	0,02	0,46	0,28	0,16
Pomorskie	0,00	0,16	0,81	1,00	0,40	0,80	0,93	0,69	0,41	0,43
Śląskie	0,60	1,00	0,98	0,42	0,91	1,00	0,48	1,00	0,48	0,46
Świętokrzyskie	0,78	0,18	0,61	0,14	0,00	0,72	0,21	0,71	0,90	0,95
Warmińsko-mazurskie	0,23	0,13	0,56	0,57	0,17	0,35	0,34	0,00	0,00	0,00
Wielkopolskie	0,28	0,48	0,41	0,77	0,35	0,59	0,71	0,78	0,62	0,57
Zachodniopomorskie	0,21	0,16	0,12	0,57	0,33	0,00	1,00	0,26	0,04	0,06

Źródło: opracowanie własne

Source: own study

Tabela 2. Ranking województw według poziomu syntetycznego wskaźnika kapitału ludzkiego w 2012 roku

Table 1. Rank of provinces according to the level of a synthetic indicator of human capital in 2012 year

Województwo/Province	WKL
Śląskie	0,7013
Małopolskie	0,6807
Pomorskie	0,6629
Wielkopolskie	0,5880
Podkarpackie	0,5772
Lubelskie	0,5357
Dolnośląskie	0,5201
Łódzkie	0,5110
Mazowieckie	0,5104
Kujawsko-pomorskie	0,4977
Świętokrzyskie	0,4554
Lubuskie	0,3774
Opolskie	0,3474
Zachodniopomorskie	0,3238
Warmińsko-mazurskie	0,2769
Podlaskie	0,2268

Źródło: opracowanie własne

Source: own study

Następnie przeprowadzono weryfikację statystyczną zebranych cech, pozostawiając 10 zmiennych wskaźnikowych, które zostały wymienione powyżej. Wyznaczono wskaźniki syntetyczne kapitału ludzkiego (WKL) dla każdego województwa.

Następnie wyznaczono trzy przedziały klasowe:

- klasa 1 WKL (0.543;0.701),
- klasa 2 WKL (0.385;0.543),
- klasa 3 WKL (0.227;0.385).

Poszczególne województwa przydzielono do jednej z klas. W klasie pierwszej znalazły się województwa o wysokim poziomie kapitału ludzkiego: śląskie, małopolskie, pomorskie, wielkopolskie i podkarpackie. Do drugiej klasy zaliczono województwa o średnim poziomie kapitału ludzkiego, czyli: lubelskie, dolnośląskie, łódzkie, mazowieckie, kujawsko-pomorskie i świętokrzyskie. Województwami o niskim poziomie kapitału ludzkiego, które zaliczono do klasy trzeciej były: lubuskie, opolskie, zachodniopomorskie, warmińsko-mazurskie i podlaskie. Szczegółowy ranking województw zaprezentowano w tabeli 2.

Zaskakujący może wydawać się fakt, że województwo mazowieckie znalazło się dopiero na dziewiątej pozycji, podczas gdy zazwyczaj znajduje się w czołówce podobnych rankingów. Należy jednak zaznaczyć, że analiza dotyczy jedynie obszarów wiejskich, a nie całego województwa. Sytuacja ta pokazuje, jak bardzo opinie na temat rozwoju kapitału ludzkiego w wybranym regionie mogą się różnić, jeśli z analiz wyłączyć się duże aglomeracje miejskie, takie, jak Warszawa, Poznań, Wrocław. Szczególnie niepokojący wydaje się być fakt bardzo niskiego

poziomu wskaźnika kapitału ludzkiego na obszarach wiejskich w takich województwach, jak podlaskie i warmińsko-mazurskie, gdzie te wskaźniki są blisko trzykrotnie niższe niż w województwie śląskim, które posiada zdecydowanie mniejszą powierzchnię (12 333 km²). Może to wynikać z tego, że województwo śląskie jest najgęściej zaludnionym województwem w kraju (374 osoby/km²).

Uzyskane wyniki nieco różnią się od wyników przedstawionych przez innych autorów, co wynika m.in. z odmiennej metody pomiarowej, przyjętych wskaźników cząstkowych, a także przyjętego okresu badawczego. Z badań przedstawionych przez Mossakowską i Zawojską [2009] wynikało, że w 2007 roku najwyższy wskaźnik kapitału ludzkiego na obszarach wiejskich posiadały województwa: opolskie, śląskie i małopolskie, zaś najniższy województwa: warmińsko-mazurskie, kujawsko-pomorskie i zachodniopomorskie. Największe różnice są widoczne w przypadku województwa opolskiego, które w badaniach z 2007 roku znalazło się na pierwszym miejscu, natomiast w 2012 roku w grupie województw o najniższym poziomie kapitału ludzkiego.

Podsumowanie i wnioski

Pojęcie kapitału ludzkiego jest wielowymiarowe i trudne do kwantyfikacji oraz operacjonalizacji. Można go jednak mierzyć wykorzystując mierniki syntetyczne. Znacznym ograniczeniem w budowie takich wskaźników jest dostęp do precyzyjnych danych statystycznych, co niejako determinuje dobór przyjętych zmiennych wskaźnikowych.

Polska na tle pozostałych krajów UE jest obszarem o dużym odsetku ludności zamieszkującej obszary wiejskie. Widoczne są jednak wyraźne różnice terytorialne w poziomie kapitału ludzkiego na tych obszarach. W badaniu podzielono województwa na trzy klasy, w zależności od poziomu wskaźnika kapitału ludzkiego. Województwa: śląskie, małopolskie, pomorskie, wielkopolskie i podkarpackie, charakteryzowały się najwyższym poziomem kapitału ludzkiego na obszarach wiejskich i znalazły się w klasie pierwszej. Do drugiej klasy zaliczono województwa o średnim poziomie kapitału ludzkiego, czyli: lubelskie, dolnośląskie, łódzkie, mazowieckie, kujawsko-pomorskie i świętokrzyskie. Województwa: lubuskie, opolskie, zachodniopomorskie, warmińsko-mazurskie i podlaskie znalazły się w klasie trzeciej, ze względu na najniższy poziom badanego zjawiska. Należy dążyć do niwelowania dysproporcji pomiędzy województwami o najniższym i najwyższym poziomie kapitału ludzkiego. Największe szanse w tym zakresie mają województwa: lubelskie i dolnośląskie, ponieważ mają najwyższą pozycję w rankingu województw zaklasyfikowanych do klasy drugiej.

Należy podkreślić, że uzyskane rezultaty mają swoje ograniczenia. Wśród nich najważniejsze to: dobór zmiennych wskaźnikowych oraz metoda budowy miernika syntetycznego. W przyszłości należałoby przeprowadzić podobne badania, z uwzględnieniem zróżnicowanych wskaźników cząstkowych, a także metod pomiaru kapitału ludzkiego, co w konsekwencji umożliwiłoby wskazanie miar i metod najbardziej użytecznych. Skonstruowany wskaźnik syntetyczny może być wykorzystany w badaniach dotyczących poziomu kapitału ludzkiego. Może stanowić również wskaźnik cząstkowy wykorzystywany do konstrukcji wskaźnika poziomu kapitału intelektualnego.

W gospodarce opartej na wiedzy różnice w poziomie kapitału ludzkiego coraz bardziej będą decydować o dysproporcjach międzyregionalnych, zarówno w wymiarze społecznym, jak i ekonomicznym. Dotyczy to nie tylko różnic między województwami, ale również między miastem i wsią. W związku z tym troska o zasoby ludzkie obszarów wiejskich powinna stać się jednym z priorytetowych zadań gospodarki regionalnej.

Literatura

- Bontis N. 2004: *National Intellectual Capital Index. A United Nations initiative for the Arab region*, Journal of Intellectual Capital, vol. 5, no. 1.
- Chechelski P., Grochowska R., Wigier M. 2012: *Wyzwania i ograniczenia długookresowego rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich w Polsce*, Instytut Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – PIB, Warszawa.
- Czajkowski Z. 2012: *Kapitał ludzki – pojęcie i miary*, Instytut Gospodarki Światowej, Wydawnictwo SGH, Warszawa, nr 312.

- Dudek M., Chmieliński P. 2011: *Znaczenie kapitału ludzkiego – uwagi teoretyczne*, [w:] A. Sikorska (red.), *Uwarunkowania rozwoju kapitału ludzkiego w rolnictwie i na obszarach wiejskich*, Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki, Warszawa.
- Jaworska M. 2013: *Jakość kapitału ludzkiego obszarów wiejskich województwa małopolskiego*, *Rocz. Nauk. SERiA*, vol. XV, nr 5.
- Kożuch B., Kożuch A. 2008: *Kapitał intelektualny i ludzki – istota i znaczenie*, *Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania*, nr 8, *Rozwój zasobów kapitału ludzkiego obszarów wiejskich*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin.
- Lin C., Edvinsson L. 2011: *National Intellectual Capital. A comparison of 40 countries*, Springer, London.
- Łogwiniuk K. 2011: *Zastosowanie metod taksonomicznych w analizie porównawczej dostępu do infrastruktury ICT przez młodzież szkolną w Polsce*, *Economy and Management*, nr 1.
- Mossakowska E., Zawojska A. 2009: *Rozwój gospodarczy a kapitał ludzki na terenach wiejskich w Polsce*, *Zesz. Nauk. SGGW, Ekonomia i Organizacja Gospodarki Żywnościowej*, nr 79, Wydawnictwo SGGW, Warszawa.
- Roszkowska M. 2013: *Kapitał ludzki a wzrost gospodarczy*, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Spagat M. 2006: *Humancapital and the future of transition economies*, *Journal of Co-operative Economics*, nr 34.
- The Well-being of Nations. The Role of Human and Social Capital*, 2001: OECD, <http://www.oecd.org/dataoecd/36/40/33703702.pdf>, data dostępu 30.01.2014.
- Węziak-Białowolska D. 2010: *Model kapitału intelektualnego regionu. Koncepcja pomiaru i jej zastosowanie*. Szkoła Główna Handlowa, Oficyna Wydawnicza, Warszawa, 55-57.
- Wosiek M. 2012: *Kapitał intelektualny w rozwoju regionów Polski Wschodniej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów.
- Wrzochalska A., Chmieliński P., Dudek M., Karwat-Woźniak B. 2012: *Mobilność przestrzenna i społeczna ludności wiejskiej*, IERiGŻ-PIB, Warszawa.

Summary

The aim of the study was to present the territorial differentiation of the level of human capital in rural areas in Poland. The level of human capital has been evaluated using synthetic index, calculated on the basis of statistical data from 2012 for individual provinces. The highest level of human capital in rural areas was in provinces: śląskie, małopolskie, pomorskie, wielkopolskie and podkarpackie, while the lowest: podlaskie, warmińsko-mazurskie and zachodniopomorskie.

Adres do korespondencji
mgr Magdalena Kowalewska
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
Wydział Nauk Ekonomicznych, Katedra Ekonomiki i Organizacji Przedsiębiorstw
ul. Nowoursynowska 166, 02-787 Warszawa
e-mail: magdalena_kowalewska@sggw.pl